Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MACIEJA SZPUNARA
przedstawiona w dniu 26 września 2019 r.[1]

Sprawa C-394/18

I.G.I. Srl
przeciwko
Marii Grazii Cicenii,
Mariowi Di Pierrowi,
Salvatoremu de Vitowi,
Antoniowi Raffaelemu
przy udziale
Costruzioni Ing. Iandolo Srl

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Corte d'Appello di Napoli (sąd apelacyjny w Neapolu, Włochy)]

Odesłanie prejudycjalne – Spółki – Podziały – Skarga pauliańska – Ochrona interesów wierzycieli uczestniczących w podziale – Pewność prawa w kontekście podziału spółki – Szósta dyrektywa 82/891/EWG

I. Wprowadzenie

1. W prawie rzymskim ochrona wierzycieli przed oszustwami, których dopuszczali się w stosunku do nich dłużnicy, była początkowo zapewniana, jak wskazał rzecznik generalny Dámas Ruiz-Jarabo Colomer, dzięki prymitywnemu narzędziu uprawniającemu wierzyciela do sprzedania w niewolę dłużnika, który nie uiścił swego długu, a następnie za pośrednictwem powództwa pozwalającego wierzycielowi na unieważnienie czynności dokonanych przez dłużnika w oszukańczy sposób i z pokrzywdzeniem wierzyciela[2]. Konstrukcja takiego powództwa było wówczas oparta na trzech konstytutywnych elementach[3]: przede wszystkim na wystąpieniu rzeczywistej szkody w chwili wystąpienia z powództwem (*eventus damni*); ponadto na występowaniu po stronie dłużnika zamiaru oszukania oraz pokrzywdzenia wierzycieli (*consilium fraudis*) i wreszcie na złej wierze osób trzecich wynikającej z wiedzy o oszukańczym działaniu dłużnika (*scientia fraudis*).

2. Za naszych czasów przesłanki skargi pauliańskiej w formie znanej prawu poszczególnych państw członkowskich nadal nawiązują do prawa rzymskiego. Ogólnie rzecz ujmując, skarga pauliańska może zostać skutecznie wywiedziona w przypadku, gdy rozporządzenie majątkiem przez dłużnika spowodowało szkodę po stronie wierzyciela. Ponadto konieczne jest wykazanie, że działanie dłużnika miało charakter oszukańczy, oraz wykazanie posiadania przez osoby trzecie wiedzy o tym, a nawet ich współudziału.

1 Język oryginału: francuski.

2 Zobacz opinia rzecznika generalnego Dámasa Ruiza-Jaraba Colomera w sprawie Seagon (C-339/07, EU:C:2008:575, pkt 23–26).

3 Zobacz opinia rzecznika generalnego Michala Bobeka w sprawie Feniks (C-337/17, EU:C:2018:487, pkt 34).

3. Skarga pauliańska pozwala zatem chronić wierzycieli, w przypadkach gdy dłużnik dokonuje rozporządzenia pomniejszającego podlegający egzekucji majątek w celu uniknięcia spłaty długów[4]. Powództwo jest wytaczane przez wierzyciela przeciwko osobie trzeciej, która nabyła sporny składnik majątku, a jego celem unormowanym w krajowych porządkach prawnych jest spowodowanie powrotu owego składnika majątku do majątku dłużnika, po tym jak został z niego usunięty z zamiarem pokrzywdzenia wierzyciela[5]. Widziana z tej perspektywy skarga pauliańska pozwala wierzycielom na uzyskanie stwierdzenia bezskuteczności wobec nich rozporządzenia składnikiem majątku, dokonanym przez dłużnika w celu pomniejszenia jego majątku z zamiarem pokrzywdzenia wierzycieli.

4. Ten aspekt skargi pauliańskiej może odgrywać pewną rolę w kontekście prawa spółek, służąc zapewnieniu ochrony wierzycieli spółki, w szczególności w przypadku jej restrukturyzacji. Niemniej jednak sięgnięcie po konstrukcję skargi pauliańskiej nie wydaje się celowe w tych szczególnych przypadkach, w których konkurowałaby ona z przewidzianymi w prawie Unii instrumentami ochrony wierzycieli i mogłaby w pewnym zakresie podważyć trwałość dokonanej już restrukturyzacji. Ilustracje tego dylematu stanowią dwa pytania prejudycjalne zadane przez sąd odsyłający w niniejszej sprawie w kontekście czynności podziału spółki, które to pytania umożliwiają Trybunałowi wypowiedzenie się w sposób bezprecedensowy w przedmiocie art. 12 i 19 szóstej dyrektywy 82/891/EWG[6].

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Trzecia dyrektywa 78/855/EWG

5. Artykuł 1 trzeciej dyrektywy 78/855[7] zatytułowany „Zakres obowiązywania” przewiduje w ust. 1:

„1. Środki koordynacji określone w niniejszej dyrektywie stosuje się do przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do następujących rodzajów spółek:

[…]

– Włochy: la società per azioni [spółka akcyjna],

[…]”.

6. Artykuł 13 ust. 3 rzeczonej dyrektywy stanowi:

„Ochrona taka może być różna dla wierzycieli spółki przejmującej oraz dla wierzycieli spółki przejmowanej”.

4 Zobacz opinia rzecznika generalnego Michala Bobeka w sprawie Feniks (C-337/17, EU:C:2018:487, pkt 35).

5 Zobacz N. Hoffman, Die actio Pauliana im deutschen Recht: Gläubigeranfechtung nach dem Anfechtungsgesetz und der Insolvenzordnung; F. Rivero, La acción pauliana en Derecho español; J.P. Chazal, L'action paulienne en droit français, w: J. Forner Delaygua (red.), *La protección del crédito en Europa: La acción pauliana*, Barcelona, Bosch 2000; M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk, Ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika, w: *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, t. 6, red. A. Olejniczak, C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 1771, 1772.

6 Szóstej dyrektywy Rady z dnia 17 grudnia 1982 r. wydanej na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu dotyczącej podziału spółek akcyjnych (Dz.U. 1982, L 378, s. 47), zmienionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/63/WE z dnia 13 listopada 2007 r. (Dz.U. 2007, L 300, s. 47) (zwanej dalej „szóstą dyrektywą”). Pragnę podkreślić w tym względzie, że dyrektywa ta została uchylona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (Dz.U. 2017, L 169, s. 46), przy czym ta ostatnia dyrektywa nie ma jednak zastosowania ratione temporis do sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym.

7 Trzeciej dyrektywy Rady (EWG) z dnia 9 października 1978 r. wydanej na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu, dotyczącej łączenia się spółek akcyjnych (Dz.U. 1978, L 295, s. 36), zmienionej dyrektywą 2007/63 (zwanej dalej „trzecią dyrektywą”).

2. Szósta dyrektywa

7. Artykuł 1 szóstej dyrektywy stanowi:

„1. W przypadku gdy państwa członkowskie zezwalają spółkom określonym w art. l ust. l [trzeciej dyrektywy] i podlegającym ich ustawodawstwu na dokonywanie czynności podziału przez przejęcie tak jak jest to zdefiniowane w art. 2 niniejszej dyrektywy, to podporządkowują te czynności przepisom zawartym w rozdziale I niniejszej dyrektywy;

2. W przypadku gdy państwa członkowskie zezwalają spółkom określonym w ust. l na dokonywanie czynności podziału przez tworzenie nowych spółek, tak jak jest to zdefiniowane w art. 21, to podporządkowują te czynności przepisom rozdziału II niniejszej dyrektywy.

[…]”.

8. Artykuł 2 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy, za »podział przez przejęcie« uznaje się czynność, w wyniku której po rozwiązaniu bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego spółka przenosi na więcej niż jedną spółkę ogół swych aktywów i pasywów w zamian za przyznanie akcjonariuszom spółki dzielonej akcji spółek otrzymujących wkłady wynikające z podziału (zwane dalej »spółkami przejmującymi«) i ewentualnie za dopłatę w gotówce nieprzekraczającą 10% wartości nominalnej akcji przyznanych lub, w przypadku braku wartości nominalnej, ich wartości księgowej”.

9. Artykuł 12 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„1. Przepisy ustawowe państw członkowskich muszą przewidywać odpowiedni system ochrony interesów wierzycieli spółek uczestniczących w podziale, których roszczenia zostały zgłoszone przed ogłoszeniem planu podziału i […] nie stały się jeszcze wymagalne w momencie ogłoszenia.

2. W tym celu ustawodawstwa państw członkowskich stanowią co najmniej, że tacy wierzyciele są uprawnieni do uzyskania odpowiednich środków zabezpieczających tam, gdzie sytuacja finansowa spółki dzielonej i spółki, na którą to zobowiązanie będzie przeniesione, zgodnie z planem podziału czyni tę ochronę niezbędną i o ile wierzyciele nie uzyskali wcześniej takich zabezpieczeń.

3. W zakresie, w jakim wierzyciel spółki, na którą zostało przeniesione zobowiązanie zgodnie z planem podziału, nie został zaspokojony, spółki przejmujące są solidarnie odpowiedzialne z tytułu tego zobowiązania. Państwa członkowskie mogą ograniczyć tę odpowiedzialność do aktywów netto przyznawanych każdej ze spółek innych od tej, na którą zostało przeniesione zobowiązanie. Jednakże nie muszą stosować niniejszego ustępu, w przypadku gdy czynność podziału jest poddana kontroli sądowej zgodnie z art. 23 i o ile większość wierzycieli, reprezentujących trzy czwarte wartości wierzytelności lub którejkolwiek z kategorii wierzytelności spółki dzielonej, zgodziła się na uchylenie odpowiedzialności solidarnej na zgromadzeniu zwołanym zgodnie z art. 23 ust. 1 lit. c).

4. Artykuł 13 ust. 3 [trzeciej dyrektywy] stosuje się.

5. Nie naruszając zasad regulujących wspólne korzystanie z praw, ust. 1–4 stosuje się do posiadaczy obligacji spółek uczestniczących w podziale, z wyjątkiem przypadków, gdy podział został zatwierdzony przez walne zgromadzenie posiadaczy obligacji, o ile takie zgromadzenie jest przewidywane przez krajowe przepisy ustawowe lub zostało zatwierdzone indywidualnie przez posiadaczy obligacji.

6. Państwa członkowskie mogą ustanowić, że spółki przejmujące są solidarnie odpowiedzialne ze zobowiązania spółki dzielonej. W takim wypadku nie muszą stosować powyższych ustępów.

7. W przypadku gdy państwo członkowskie łączy system ochrony wierzycieli przewidziany w ust. 1–5 z odpowiedzialnością solidarną spółek przejmujących, określoną w ust. 6, to może ograniczyć tę odpowiedzialność do aktywów netto przyznanych każdej z tych spółek".

10. Zgodnie z art. 15 szóstej dyrektywy:

„Przepisy ustawowe państw członkowskich określą dzień, od którego podział stanie się skuteczny".

11. Artykuł 17 ust. 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Podział powoduje następujące ipso iure i równocześnie:

a) przejście na spółki przejmujące wszystkich aktywów i pasywów spółki dzielonej, tak w odniesieniu do spółki dzielonej i spółek przejmujących, jak i wobec osób trzecich; takie przejście staje się skuteczne w odniesieniu do aktywów i pasywów dzielonych zgodnie z rozdziałem przewidzianym w planie podziału lub w art. 3 ust. 3;

b) akcjonariusze spółki dzielonej stają się akcjonariuszami spółki lub spółek przejmujących zgodnie z rozdziałem przewidywanym w projekcie podziału;

c) spółka dzielona przestaje istnieć".

12. Artykuł 19 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„1. Przepisy państw członkowskich mogą określać zasady dotyczące nieważności podziału jedynie przy zachowaniu następujących warunków:

a) nieważność musi być orzeczona przez sąd;

b) nieważność podziału, który stał się skuteczny w rozumieniu art. 15, może być orzeczona jedynie, gdy nie przeprowadzono uprzedniej sądowej lub administracyjnej kontroli legalności lub podział nie został dokonany i udokumentowany w przypisanej formie prawnej lub jeżeli zostało ustalone, że uchwała walnego zgromadzenia jest nieważna lub może być unieważniona na mocy prawa krajowego;

c) postępowanie o unieważnienie nie może być wszczęte po upływie sześciu miesięcy od dnia, w którym podział stał się skuteczny wobec podmiotu, który powołuje się na nieważność, lub jeżeli wady zostały usunięte;

d) […] gdy istnieje możliwość usunięcia wady, która sprawia, że podział może podlegać unieważnieniu, właściwy sąd przyzna zainteresowanym spółkom termin na [jej] usunięcie;

e) orzeczenie o nieważności podziału powinno być ogłoszone w sposób określony przepisami ustawowymi każdego państwa członkowskiego zgodnie z art. 3 dyrektywy 68/151/EWG [8];

f) sprzeciw osoby trzeciej, w przypadku gdy dopuszczają go przepisy ustawowe państwa członkowskiego, jest możliwy jedynie przed upływem 6 miesięcy od dnia ogłoszenia orzeczenia w sposób określony przez [pierwszą] dyrektywę […];

8 Pierwsza dyrektywa Rady z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w państwach członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności w całej Wspólnocie, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich (Dz.U. 1968, L 65, s. 8, zwana dalej „pierwszą dyrektywą").

g) orzeczenie stwierdzające nieważność podziału nie wpływa samo przez się na ważność zobowiązań zawartych na rzecz lub obciążających spółki przejmujące, które powstały przed ogłoszeniem orzeczenia, a później od dnia, określonego w art. 15;

h) każda ze spółek przejmujących odpowiada z tytułu zobowiązań ją obciążających, a powstałych po dniu, w którym [podział] stał się skuteczny, i przed dniem, w którym orzeczenie ustalające nieważność podziału zostało ogłoszone. Spółka dzielona odpowiada również za te zobowiązania; państwa członkowski[e] mogą ustanowić, że odpowiedzialność jest ograniczona do aktywów netto przyznanych spółce przejmującej, na której rzecz powstały te zobowiązania.

2. Na zasadzie odstępstwa od ust. l lit. a) przepisy ustawowe państwa członkowskiego mogą również przewidywać orzeczenie nieważności podziału przez organ administracyjny, jeżeli od takiej decyzji przysługuje prawo odwołania do sądu. Litery b), d)–h) stosuje się przez analogię do postępowania przed organem administracyjnym. Takie postępowanie o unieważnienie nie może być wszczęte po upływie 6 miesięcy od dnia, określonego w art. 15.

3. Powyższe przepisy nie naruszają przepisów ustawowych państw członkowskich dotyczących nieważności podziału orzeczonej w następstwie kontroli legalności".

13. Artykuły 2–19 szóstej dyrektywy znajdują się w rozdziale I, zatytułowanym „Podział przez przejęcie".

14. Znajdujący się w rozdziale II tej dyrektywy, zatytułowanym „Podział przez tworzenie nowych spółek", art. 21 ust. 1 stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy za »podział przez tworzenie nowych spółek« uznaje się czynność, w wyniku której po rozwiązaniu bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego spółka przenosi na kilka nowo utworzonych spółek całości jej aktywów i pasywów w zamian za przyznanie akcjonariuszom spółki dzielonej akcji spółek przejmujących i ewentualnie za dopłatę w gotówce nieprzekraczającą 10% wartości nominalnej akcji przyznanych lub, w przypadku braku wartości nominalnej, ich wartości księgowej".

15. Artykuł 22 wspomnianej dyrektywy, również znajdujący się w rozdziale II, stanowi w ust. 1:

„Do podziału przez tworzenie nowych spółek stosuje się art. 3–5, 7, [art.] 8 ust. l i 2 oraz art. 9–19 niniejszej dyrektywy, nie naruszając art. 11 i 12 [pierwszej dyrektywy]. Do celów stosowania tych przepisów wyrażenie »spółki uczestniczące w podziale« oznacza spółkę dzieloną, a wyrażenie »spółki przejmujące« oznacza każdą z nowo utworzonych spółek".

16. Rozdział IV szóstej dyrektywy, zatytułowany „Inne czynności traktowane jak podział", zawiera art. 25, który stanowi:

„W przypadku gdy przepisy ustawowe państwa członkowskiego zezwalają na jedną z czynności określonych w art. l, w której spółka dzielona nie przestaje istnieć, rozdziały I, II i III stosuje się, z wyjątkiem art. 17 ust. l lit. c)".

B. Prawo włoskie

17. Artykuł 2503 codice civile (kodeksu cywilnego), zatytułowany „Sprzeciw wierzycieli", stanowi:

„Połączenie może zostać przeprowadzone dopiero po upływie sześćdziesięciu dni od daty ostatniego z wpisów przewidzianych w art. 2502a, chyba że zostanie stwierdzona zgoda tych, którzy byli wierzycielami spółek uczestniczących w połączeniu przed wpisem lub ogłoszeniem przewidzianym w art. 2501b akapit trzeci, lub spłata wierzycieli, którzy nie wyrazili zgody, lub złożenie odpowiednich kwot w banku, chyba że sporządzone zostanie sprawozdanie, o którym mowa w art. 2501e, dla wszystkich spółek uczestniczących w połączeniu przez jedną spółkę audytorską, która na własną odpowiedzialność, zgodnie z art. 2501e akapit szósty, poświadczy, że sytuacja majątkowa i finansowa spółek uczestniczących w połączeniu powoduje, że zabezpieczenia dla wspomnianych wierzycieli nie są konieczne.

Jeżeli nie występuje żaden z wymienionych wyjątków, wierzyciele, o których mowa w poprzednim akapicie, mogą wnieść sprzeciw w wyżej wymienionym terminie sześćdziesięciu dni. W takim przypadku stosuje się art. 2445 akapit ostatni".

18. Artykuł 2504c kodeksu cywilnego, zatytułowany „Nieważność połączenia", stanowi co następuje:

„Po wpisaniu aktu połączenia zgodnie z art. 2504 akapit drugi nie może zostać orzeczona nieważność aktu połączenia. Pozostaje to bez uszczerbku dla prawa do odszkodowania ewentualnie przysługującego wspólnikom lub osobom trzecim poszkodowanym wskutek połączenia".

19. Artykuł 2506 kodeksu cywilnego, zatytułowany „Formy podziału", stanowi:

„W ramach podziału spółka przenosi całość swego majątku na kilka spółek, istniejących lub nowo utworzonych, względnie część swego majątku, w tym przypadku ewentualnie na jedną spółkę, oraz udziały lub akcje przypadające jej akcjonariuszom.

Wypłata salda gotówkowego jest dozwolona, o ile nie przekracza ona 10% wartości nominalnej przeniesionych akcji lub udziałów. Ponadto możliwe jest, by w drodze jednomyślnej zgody niektórzy akcjonariusze nie otrzymali akcji lub udziałów w jednej ze spółek przejmujących, lecz akcje lub udziały w spółce dzielonej.

Spółka dzielona może w ramach podziału dokonać samorozwiązania bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego, albo kontynuować działalność.

Udział w podziale jest zakazany w odniesieniu do spółek w likwidacji, które rozpoczęły podział aktywów".

20. Artykuł 2506b kodeksu cywilnego, zatytułowany „Przepisy mające zastosowanie", stanowi:

„Do podziału stosuje się również art. 2501f, 2502, 2502a, 2503, 2503a, 2504, 2504b, 2504c, art. 2505 akapity pierwszy i drugi oraz art. 2505a i 2505b. Wszystkie odniesienia do połączenia zawarte w wymienionych artykułach stosuje się również do podziału".

21. Ostatni akapit art. 2506c kodeksu cywilnego, zatytułowanego „Skutki podziału", przewiduje:

„Każda spółka ponosi solidarną odpowiedzialność – w granicach rzeczywistej wartości majątku netto, który został jej przekazany lub który w niej pozostał – za zobowiązania spółki dzielonej niewykonane przez spółkę, na którą zostały one przeniesione".

22. Artykuł 2901 kodeksu cywilnego, który znajduje się w sekcji zatytułowanej „W przedmiocie zaskarżania czynności dłużnika”, stanowi:

„Nawet jeżeli wierzytelność jest uzależniona od warunku lub terminu, wierzyciel może zażądać, aby zostały uznane za bezskuteczne wobec niego czynności rozporządzające w stosunku do majątku, którymi dłużnik wyrządza szkodę wierzycielowi, jeżeli spełnione są następujące przesłanki:

1) dłużnik wiedział o szkodzie, jaką czynność wyrządziła wierzycielowi, lub, w przypadku czynności dokonanej przed powstaniem wierzytelności, dokonał jej z zamiarem uniemożliwienia zaspokojenia wierzytelności;

2) ponadto, w przypadku czynności odpłatnej, osoba trzecia wiedziała o szkodzie, a w przypadku czynności dokonanej przed powstaniem wierzytelności osoba trzecia brała udział w czynności dokonanej z zamiarem pokrzywdzeniu wierzyciela.

[…]”.

23. Z art. 2902 akapit pierwszy kodeksu cywilnego wynika, że wierzyciel, który uzyskał stwierdzenie bezskuteczności czynności rozporządzającej dłużnika naruszającej posiadane przez niego zabezpieczenie na majątku dłużnika, może wytoczyć powództwo egzekucyjne lub zabezpieczające przeciwko osobom trzecim nabywającym mienie będące przedmiotem zaskarżonej czynności.

24. Wreszcie, z art. 2903 kodeksu cywilnego wynika, że zaskarżenie czynności jest obwarowane pięcioletnim terminem przedawnienia, który rozpoczyna swój bieg z chwilą dokonania czynności prawnej.

III. Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu w postępowaniu głównym, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

25. Aktem notarialnym z dnia 16 września 2009 r. spółka Costruzioni Ing. Iandolo Srl dokonała w ramach podziału przeniesienia części swojego majątku na rzecz utworzonej w tym celu spółki I.G.I. Srl.

26. Uznając, że ów podział spowodował utratę przez spółkę Costruzioni Ing. Iandolo znacznej części majątku oraz że pozostała ona właścicielem działek terenu o małej wartości, Maria Grazia Cicenia, a także Mario Di Pierro, Salvatore de Vito oraz Antonio Raffaele wytoczyli przed Tribunale di Avellino (trybunał w Avellino, Włochy) powództwo, w ramach którego powołali się na swoje wierzytelności wobec spółki Costruzioni Ing. Iandolo. Tytułem głównym powodowie zaskarżyli czynność prawną dłużnika wnosząc skargę pauliańską na podstawie art. 2901 kodeksu cywilnego i wnioskując o stwierdzenie bezskuteczności aktu podziału wobec nich. Tytułem żądania ewentualnego powodowie wnieśli o stwierdzenie odpowiedzialności solidarnej Costruzioni Ing. Iandolo i I.G.I. za wierzytelności spółki Costruzioni Ing. Iandolo zgodnie z art. 2506c akapit trzeci kodeksu cywilnego.

27. Wyrokiem wydanym w dniu 11 grudnia 2015 r. Tribunale di Avellino (trybunał w Avellino) uwzględnił powództwo główne powodów i stwierdził bezskuteczność czynności przeniesienia składników majątku w stosunku do powodów „w odniesieniu do składników majątku, o których mowa w akcie uznanym za bezskuteczny, wciąż będących własnością spółki I.G.I.”.

28. I.G.I. i Costruzioni Ing. Iandolo wniosły apelację od tego wyroku do Corte d’Appello di Napoli (sądu apelacyjnego w Neapolu, Włochy), podnosząc w szczególności, że skarga pauliańska wniesiona przez wierzycieli była niedopuszczalna ze względu na to, że sprzeciw, o którym mowa w art. 2503 kodeksu cywilnego, był jedynym środkiem prawnym, z jakiego mogą korzystać wierzyciele spółek

uczestniczących w podziale, i że w przypadku braku sprzeciwu skutki podziału stają się ostateczne w stosunku do wierzycieli. Spółki te argumentują ponadto, że art. 2504c kodeksu cywilnego stoi na przeszkodzie stwierdzeniu bezskuteczności podziału po wpisaniu aktu podziału do rejestru handlowego.

29. Sąd odsyłający podkreśla w tym względzie, że art. 2503 i 2504c kodeksu cywilnego dokonują transpozycji do prawa krajowego art. 12 i 19 szóstej dyrektywy.

30. Dokładniej rzecz ujmując, po pierwsze, w celu wykonania art. 12 tej dyrektywy, który nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia odpowiedniego systemu ochrony interesów wierzycieli spółek uczestniczących w podziale w odniesieniu do wierzytelności powstałych przed opublikowaniem projektu podziału, a jeszcze niewymagalnych w chwili tej publikacji, włoski ustawodawca przewidział, że wierzyciele, których prawa powstały przed podziałem, mają prawo sprzeciwu wobec podziału w terminie sześćdziesięciu dni liczonych począwszy od ostatniego wpisu uchwały o podziale w rejestrze handlowym. W tym samym kontekście włoski ustawodawca przewidział również, że każda spółka uczestnicząca w podziale jest solidarnie odpowiedzialna, w granicach rzeczywistej wartości majątku netto, który został jej przekazany lub który zachowała, za zobowiązania spółki dzielonej niewykonane przez spółkę, na którą zostały one przeniesione.

31. Po drugie, w celu wykonania art. 19 szóstej dyrektywy, który przewiduje nieważność podziału, włoski ustawodawca postanowił, że akt podziału nie może zostać unieważniony począwszy od chwili jego wpisania do rejestru handlowego.

32. Sąd odsyłający wskazuje, że z jedenastego motywu szóstej dyrektywy wynika, iż jednym z celów tej dyrektywy jest zapewnienie pewności prawa w stosunkach zarówno pomiędzy spółkami uczestniczącymi w podziale, jak i pomiędzy tymi spółkami a osobami trzecimi, jak również pomiędzy akcjonariuszami. W świetle tego celu sąd odsyłający jest zdania, że art. 12 wspomnianej dyrektywy, w zakresie, w jakim przewiduje mechanizm ochrony interesów wierzycieli, można interpretować w ten sposób, że uniemożliwia skorzystanie z innego środka prawnego zmierzającego do tego samego celu, w sytuacji gdy wspomniani wierzyciele nie skorzystali z przewidzianych w tym przepisie instrumentów ochrony. Ponadto sąd odsyłający wskazuje również, że ograniczenie sankcji nieważności podziału przewidziane w art. 19 szóstej dyrektywy mogłoby oznaczać, że wierzyciele spółki uczestniczącej w podziale nie mogą już wnieść skargi pauliańskiej, jeżeli podział stał się skuteczny, o ile skargę pauliańską należałoby uznać za prowadzącą do nieważności w rozumieniu dyrektywy.

33. Niemniej jednak sąd odsyłający stwierdza, że w art. 12 szóstej dyrektywy brak jest przepisu wykluczającego możliwość wytoczenia jakiegokolwiek wcześniejszego powództwa mającego na celu ochronę zabezpieczenia wierzycieli na majątku dłużnika. Podkreśla on także różnice pomiędzy powództwem o stwierdzenie nieważności a skargą pauliańską w prawie krajowym.

34. W tych okolicznościach Corte d'Appello di Napoli (sąd apelacyjny w Neapolu) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy wierzyciele spółki dzielonej, których wierzytelności pochodzą sprzed podziału i którzy nie skorzystali ze środka prawnego w postaci sprzeciwu na podstawie art. 2503 kodeksu cywilnego (a zatem z instrumentu ochrony wprowadzonego w wykonaniu art. 12 [szóstej dyrektywy]), mogą wnieść powództwo o stwierdzenie bezskuteczności czynności prawnej [wytaczając skargę pauliańską] na podstawie art. 2901 kodeksu cywilnego po dokonaniu podziału w celu uzyskania stwierdzenia bezskuteczności podziału wobec nich, a zatem w celu zapewnienia sobie uprzywilejowania w postępowaniu egzekucyjnym wobec wierzycieli spółki przejmującej lub spółek przejmujących oraz zapewnienia sobie pierwszeństwa przed wspólnikami tych spółek?

2) Czy pojęcie »nieważności« zawarte w art. 19 [szóstej dyrektywy] odnosi się wyłącznie do postępowań dotyczących ważności aktu podziału, czy również do tych, które mimo że nie dotyczą ważności aktu podziału, powodują bezskuteczność względną tego aktu lub niemożność powołania się na ten akt?".

35. Uwagi na piśmie zostały przedstawione przez I.G.I. i Costruzioni Ing. Iandolo, a także przez Komisję Europejską.

36. Na rozprawie, która odbyła się w dniu 5 czerwca 2019 r. przedstawione zostały stanowiska w imieniu tych samych stron.

IV. Ocena

A. Dopuszczalność pytań prejudycjalnych

1. W przedmiocie istnienia wierzytelności

37. I.G.I. i Costruzioni Ing. Iandolo twierdzą w uwagach na piśmie [9], że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny ze względu na to, że zadane pytania są pozbawione znaczenia z punktu widzenia niniejszej sprawy. Uważają one, że skarga pauliańska wniesiona przez powodów w postępowaniu głównym jest bezprzedmiotowa z powodu wygaśnięcia ich wierzytelności.

38. Takiego argumentu nie można moim zdaniem uznać za zasadny. Z orzecznictwa Trybunału jasno wynika, że jest on wyłącznie właściwy do rozstrzygania w przedmiocie wykładni aktów prawa Unii w oparciu o okoliczności stanu faktycznego wskazanych przez sąd krajowy [10]. Innymi słowy, Trybunał jest związany stanem faktycznym przedstawionym przez sąd odsyłający.

39. Tymczasem z postanowienia odsyłającego nie wynika, że skarga pauliańska wniesiona w postępowaniu głównym miałaby być bezprzedmiotowa z powodu wygaśnięcia wierzytelności powodów w postępowaniu głównym.

40. Ponadto w ramach ścisłej współpracy pomiędzy sądami krajowymi a Trybunałem, ustanowionej w art. 267 TFUE i opartej na podziale zadań między nimi, wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za przyszły wyrok, należy – przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy – zarówno ocena, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia prejudycjalnego, jak i ocena znaczenia dla sprawy pytań, które stawia Trybunałowi [11].

41. W tym względzie należy zauważyć, że w przypadku pytań prejudycjalnych dotyczących prawa Unii obowiązuje domniemanie ich znaczenia dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie postawionego przez sąd krajowy pytania prejudycjalnego jest możliwa tylko wtedy, gdy oczywiste jest, że wykładnia lub ocena ważności przepisu prawa Unii, o którą się zwrócono, nie ma

9 Komisja podniosła ten sam argument w uwagach sformułowanych na rozprawie.

10 Zobacz w tym duchu wyrok z dnia 22 maja 2014 r., Érsekcsanádi Mezőgazdasági (C-56/13, EU:C:2014:352, pkt 53).

11 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 21 kwietnia 1988 r., Pardini (338/85, EU:C:1988:194, pkt 8); z dnia 26 października 2017 r., Argenta Spaarbank (C-39/16, EU:C:2017:813, pkt 37); a także ostatnio z dnia 4 października 2018 r., Kantarev (C-571/16, EU:C:2018:807, pkt 42). Podobnie wyłącznie do sądu krajowego należy cofnięcie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jeżeli uzna, że orzeczenie to nie jest już niezbędne do rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym [zob. wyrok z dnia 17 maja 2001 r., TNT Traco (C-340/99, EU:C:2001:281, pkt 34)].

żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego, które są niezbędne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na przedstawione mu pytania [12].

42. W niniejszej sprawie nie jest jednak spełniona żadna z powyższych hipotez. Sąd odsyłający wskazał w swoim postanowieniu, że przepisy, o których zastosowanie wnoszą strony postępowania głównego, transponują do prawa krajowego szóstą dyrektywę, i w ten sposób wyraźnie wykazał powody, dla których odpowiedzi na przedstawione pytania prejudycjalne wydają mu się istotne i konieczne dla rozstrzygnięcia sporu będącego przedmiotem postępowania głównego.

2. W przedmiocie zakresu zastosowania szóstej dyrektywy

43. Na wstępie pragnę zauważyć, że z tytułu szóstej dyrektywy wynika, iż dotyczy ona podziału spółek akcyjnych. Podobnie art. 1 tej dyrektywy w związku z art. 1 ust. 1 trzeciej dyrektywy przewiduje, że szósta dyrektywa ma w przypadku Włoch zastosowanie do spółek akcyjnych („società per azioni"). Tymczasem Costruzioni Ing. Iandolo nie jest spółką akcyjną, lecz spółką z ograniczoną odpowiedzialnością („società a responsabilità limitata"). Na pierwszy rzut oka można by dojść do wniosku, że szósta dyrektywa nie ma zastosowania do sporu w postępowaniu głównym, w związku z czym nie byłoby potrzeby udzielania odpowiedzi na pytania prejudycjalne.

44. Ponadto Komisja uważa, że szósta dyrektywa, zgodnie z jej art. 21 ust. 1 w związku z jej art. 2 ust. 1 ma zastosowanie wyłącznie w przypadku przeniesienia przy okazji podziału „całości aktywów i pasywów" spółki dzielonej na nową spółkę. Tymczasem z postanowienia odsyłającego wynika, że tylko część majątku Costruzioni Ing. Iandolo została przeniesiona na I.G.I.

45. Podobnie, co się tyczy z kolei liczby spółek przejmujących w wyniku podziału, art. 2 ust. 1 i art. 21 ust. 1 szóstej dyrektywy definiują podział jako czynność, w ramach której spółka dzielona przenosi swój majątek na rzecz kilku spółek. Tymczasem, jak wyjaśnia sąd odsyłający, majątek spółki dzielonej został przeniesiony w niniejszej sprawie wyłącznie na jedną spółkę.

46. Na tej podstawie można by formułować wniosek, iż nie należy odpowiadać na przedstawione pytania prejudycjalne dotyczące wykładni szóstej dyrektywy, ponieważ szósta dyrektywa nie ma zastosowania do sporu stanowiącego przedmiot postępowania głównego.

47. Jednakże z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wynika, że jest on na podstawie art. 267 TFUE właściwy w zakresie wykładni prawa Unii w sytuacjach, w których przedmiotowe okoliczności bezpośrednio nie podlegają przepisom prawa Unii, ale ustawodawca krajowy, transponując przepisy danej dyrektywy do prawa krajowego, zdecydował się traktować sytuacje o charakterze wyłącznie wewnętrznym w ten sam sposób co sytuacje podlegające przepisom dyrektywy, dostosowując ustawodawstwo wewnętrzne do prawa Unii [13]. Kiedy bowiem przepisy prawa krajowego dotyczące sytuacji nieobjętych zakresem stosowania prawa Unii są tożsame z przepisami prawa Unii, niewątpliwie w interesie Unii jest, by celem uniknięcia ryzyka mogących powstać w przyszłości rozbieżności interpretacyjnych przepisy lub pojęcia przejęte z prawa Unii były interpretowane w sposób jednolity, niezależnie od sytuacji, w jakich mają zostać zastosowane [14].

12 Zobacz najnowsze wyroki: z dnia 16 maja 2019 r., Plessers (C-509/17, EU:C:2019:424, pkt 27); z dnia 23 maja 2019 r., Fülla (C-52/18, EU:C:2019:447, pkt 25); a także z dnia 5 czerwca 2019 r., GT (C-38/17, EU:C:2019:461, pkt 23).

13 Zobacz wyrok z dnia 17 lipca 1997 r., Leur-Bloem (C-28/95, EU:C:1997:369, pkt 34).

14 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 21 grudnia 2011 r., Cicala (C-482/10, EU:C:2011:868); z dnia 18 października 2012 r., Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638, pkt 45); a także z dnia 15 listopada 2016 r., Ullens de Schooten (C-268/15, EU:C:2016:874, pkt 53).

48. Z postanowienia odsyłającego wynika jednak, że art. 2503, 2504c, art. 2506b ostatni akapit i art. 2506c ostatni akapit włoskiego kodeksu cywilnego dokonują transpozycji szóstej dyrektywy do prawa krajowego stosownie do przepisów decreto legislativo n. 22 – Attuazione delle direttive n. 78/855/CEE e n. 82/891/CEE in materia di fusioni e spliti societarie, ai sensi dell'art. 2, comma 1, della legge 26 marzo 1990, n. 69 (dekretu ustawodawczego nr 22 wykonującego dyrektywy 78/855/EWG i 82/891/EWG w sprawie połączeń i podziałów spółek, zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy nr 69 z dnia 26 marca 1990 r.) z dnia 16 stycznia 1991 r.[15], co zaznacza również Komisja. Komisja podkreśla ponadto, że rzeczony dekret ustawodawczy wyraźnie przewiduje rozszerzenie zastosowania reżimu ustanowionego przez szóstą dyrektywę dla spółek akcyjnych również na wszystkie typy spółek.

49. Ponadto sąd odsyłający precyzuje, że zgodnie z brzmieniem art. 2506 kodeksu cywilnego podział może być całkowity, w przypadku gdy dzielona spółka przenosi całość posiadanego majątku na kilka spółek, lub częściowy, w przypadku gdy spółka dzielona przenosi część swojego majątku jedynie na jedną nowo utworzoną spółkę. Artykuły 2503, 2504c, art. 2506b ostatni akapit oraz art. 2506c ostatni akapit kodeksu cywilnego, stanowiące transpozycję przepisów szóstej dyrektywy, są zatem w prawie włoskim stosowane również w odniesieniu do podziałów, w ramach których jedynie część majątku spółki dzielonej jest przenoszona na jedną tylko spółkę.

50. Co więcej, wydaje mi się, że takie rozwiązanie jest logiczne, ponieważ pozwala na ujednolicenie reżimu prawnego obowiązującego dla podziału spółek wewnątrz tego samego państwa członkowskiego i objęcie nim wszystkich rodzajów spółek i wszelkiego rodzajów podziałów[16].

51. Z tego wynika moim zdaniem, że prawodawca włoski zamierzał dostosować ustawodawstwo krajowe dotyczące podziału spółek innych niż spółki akcyjne do reżimu przewidzianego przez szóstą dyrektywę, i to niezależnie od tego, czy chodzi o podział całościowy, czy częściowy, w związku z czym Trybunał posiada kompetencję do udzielenia odpowiedzi na przedstawione pytania.

52. Wniosku tego nie podważa wykładnia art. 25 szóstej dyrektywy zaproponowana przez Komisję w uwagach przedstawionych przez nią na piśmie. Przepis ten dopuszcza możliwość postanowienia przez państwa członkowskie o stosowaniu tej dyrektywy w odniesieniu do przypadków, w których w następstwie podziału spółka dzielona nie przestaje istnieć, lecz zachowuje swój byt prawny. Zdaniem Komisji nie oznacza to, że państwo członkowskie może pominąć przesłankę dotyczącą przeniesienia całości majątku. Zapewniana państwom członkowskim możliwość rozszerzenia zakresu stosowania szóstej dyrektywy jest zatem, w przekonaniu Komisji, ograniczona: podziałowi nie musiałoby towarzyszyć ustanie bytu prawnego spółki dzielonej, pod warunkiem że dzielona spółka przeniesie cały swój majątek na spółki przejmujące. Zgodnie z taką wykładnią państwa członkowskie nie mogłyby stosować reżimu ustanowionego w tej dyrektywie do czynności podziału, które nie pociągają za sobą przeniesienia całości aktywów i pasywów spółki dzielonej.

15 GURI nr 19 z dnia 23 stycznia 1991 r.

16 Zdaniem niektórych autorów takie rozwiązanie pozwala uniknąć „równoległego obowiązywania dychotomicznego uregulowania prawa spółek", zob. Y. Guyon, La coordination communautaire du droit français des sociétés, *RTD Eur.*, 1990, s. 241. Pragnę podkreślić w tym względzie, że takiego wyboru dokonały przy okazji transpozycji szóstej dyrektywy inne państwa członkowskie. Zobacz tytułem przykładu: w odniesieniu do Francji: loi n° 88/17, du 5 janvier 1988, relative aux fusions et aux scissions de sociétés commerciales et modifiant la loi n° 66/537, du 24 juillet 1966, sur les sociétés commerciales (ustawa nr 88/17 z dnia 5 stycznia 1988 r. w sprawie łączenia spółek i podziałów spółek handlowych oraz zmieniająca ustawę nr 66/537 z dnia 24 lipca 1966 r. o spółkach handlowych) (JORF z dnia 6 stycznia 1988 r., s. 227); w odniesieniu do Niemiec: Gesetz über die Spaltung der von der Treuhandanstalt verwalteten Unternehmen (SpTrVG) (ustawa w sprawie podziału spółek zarządzanych na zasadzie powiernictwa) z dnia 5 kwietnia 1991 r. (BGBl. 1991 I, s. 854); w odniesieniu do Hiszpanii: Ley 19/89 de reforma parcial y adaptación de la legislación mercantil a las Directivas de la Comunidad Económica Europea (CEE) en materia de Sociedades [ustawa 19/89 w sprawie częściowej reformy i dostosowania ustawodawstwa z zakresu prawa handlowego do dyrektyw Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) w dziedzinie prawa spółek] z dnia 25 lipca 1989 r. (BOE nr 178 z dnia 27 lipca 1989 r., s. 24085); oraz w odniesieniu do Polski: ustawa kodeks spółek handlowych z dnia 15 września 2000 r. (Dz.U. z 2000 r., nr 94, poz. 1037), w szczególności art. 529 rzeczonego kodeksu.

53. Takie rozumowanie mnie nie przekonuje. Po pierwsze art. 25 szóstej dyrektywy należy moim zdaniem interpretować w sposób dosłowny. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu, jeżeli ustawodawca krajowy zdecyduje się na rozszerzenie zakresu pojęcia „podziału" i objęcie nim sytuacji, w których byt prawny spółki dzielonej zostaje utrzymany, podziały te należy poddać przepisom owej dyrektywy. Artykuł 25 szóstej dyrektywy nie oznacza jednak, że ustawodawca krajowy nie może odesłać do wspomnianych przepisów dla uregulowania sytuacji pozostających poza zakresem stosowania wspomnianej dyrektywy.

54. Po drugie – i co ważniejsze – zrównanie *w prawie krajowym* podziałów niepociągających za sobą przeniesienia całości aktywów i pasywów spółki dzielonej z reżimem ustanowionym w szóstej dyrektywie należy wyłącznie do kompetencji ustawodawcy krajowego. Państwa członkowskie mają możliwość przyjęcia w odniesieniu do dziedzin nieobjętych zakresem stosowania prawa Unii rozwiązań przyjętych w prawie Unii. Tej swobody zastosowania rozwiązań prawa Unii w celu uregulowania sytuacji nieobjętych zakresem stosowania tego prawa nie można ograniczać, chyba że mogłaby ona zagrażać realizacji celów określonych w szóstej dyrektywie.

55. Nie wydaje mi się jednak, by przyjęcie w prawie krajowym rozwiązań przewidzianych przez szóstą dyrektywę w sytuacjach, które nie należą do zakresu jej stosowania, mogło zagrozić realizacji celów, do których osiągnięcia zmierza prawodawca Unii za pomocą analizowanej dyrektywy.

56. Z tego względu jestem zdania, że pytania prejudycjalne należy uznać za dopuszczalne.

B. W przedmiocie pytań prejudycjalnych

1. W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

57. Poprzez swoje pierwsze pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy art. 12 szóstej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że stoi na przeszkodzie temu, by wierzyciele spółki dzielonej, których wierzytelności pochodzą sprzed podziału, wnosili skargę pauliańską, taką jak będąca przedmiotem postępowania głównego, po dokonaniu podziału, mimo że nie skorzystali z instrumentu ochrony przewidzianego w prawie krajowym w wykonaniu interpretowanego przepisu dyrektywy.

58. Artykuł 12 ust. 1 szóstej dyrektywy nakłada na państwa członkowskie obowiązek ustanowienia odpowiedniego systemu ochrony interesów wierzycieli spółek uczestniczących w podziale, których roszczenia pochodzą sprzed ogłoszenia planu podziału i nie stały się jeszcze wymagalne w momencie owego ogłoszenia. W tym celu państwa członkowskie powinny ustanowić *co najmniej* zasadę, w myśl której tacy wierzyciele są uprawnieni do uzyskania odpowiednich zabezpieczeń, w przypadku gdy jest to konieczne ze względu na sytuację finansową spółki dzielonej i spółek przejmujących. Państwa członkowskie mogą również dokonać wyboru polegającego na ustanowieniu reżimu odpowiedzialności solidarnej spółek przejmujących za zobowiązania spółki dzielonej. Artykuł 12 ust. 7 szóstej dyrektywy stanowi, że państwa członkowskie mają jednak możliwość połączenia odpowiedniego systemu ochrony wierzycieli, o którym mowa w ust. 1, z systemem odpowiedzialności solidarnej spółek przejmujących. W takim przypadku odpowiedzialność solidarna spółek przejmujących jest ograniczona do aktywów netto przyznanych każdej z tych spółek.

59. W odniesieniu do tych przepisów poczynić należy trzy obserwacje. Przede wszystkim ustanowiony w art. 12 szóstej dyrektywy wymóg ustanowienia systemu ochrony interesów wierzycieli jest wymogiem minimalnym. Wyrażenie „co najmniej" wskazuje w istocie, że państwa członkowskie muszą zagwarantować ochronę interesów wierzycieli na określonym poziomie, przyznając im we wskazanej sytuacji zabezpieczenia, jednak nie muszą one ograniczać się do owego środka ochrony. Artykuł 12 szóstej dyrektywy nie ustanawia wyczerpującego wykazu instrumentów, które można wprowadzić

w życie dla celów ochrony interesów wierzycieli [17].

60. Ponadto szósta dyrektywa nakłada na państwa członkowskie obowiązek wprowadzenia takiego systemu odpowiedniej ochrony wierzycieli jedynie w odniesieniu do wierzytelności powstałych przed publikacją projektu podziału, które nie są jeszcze wymagalne w chwili tej publikacji. Natomiast jeśli chodzi o wierzytelności powstałe przed publikacją projektu podziału, które były już wymagalne w chwili tej publikacji, dyrektywa ta nie przewiduje szczególnych instrumentów ochrony interesów wierzycieli. Także z tego zabiegu prawodawczego wynika, że o ile państwa członkowskie mają obowiązek wdrożenia instrumentów ochrony w odniesieniu do danego typu wierzytelności, o tyle ustawodawca krajowy może przewidzieć w prawie krajowym środki ochrony w odniesieniu do innych rodzajów wierzytelności nieobjętych zakresem stosowania przepisów szóstej dyrektywy.

61. Wreszcie, z art. 12 szóstej dyrektywy wynika wyraźnie, że wdrożenie systemu odpowiedzialności solidarnej spółek przejmujących nie wyklucza innych środków ochrony interesów wierzycieli. Dopiero kumulacja różnych instrumentów ochrony pozwala na ograniczenie odpowiedzialności solidarnej między spółkami przejmującymi do przyznawanych im aktywów netto. Wdrożenie reżimu odpowiedzialności solidarnej między spółkami przejmującymi nie może stanąć na przeszkodzie wprowadzeniu innych środków ochrony wierzycieli.

62. Wynika z tego, że – w przeciwieństwie do tego, co twierdzą I.G.I. i Costruzioni Ing. Iandolo – art. 12 szóstej dyrektywy nie przewiduje „zamkniętego systemu ochrony", po którego wprowadzeniu państwa członkowskie nie mogą ustanawiać dodatkowych środków służących ochronie interesów wierzycieli. Przepis ten nie stoi co do zasady na przeszkodzie utrzymaniu lub przyjmowaniu przez państwa członkowskie środków również służących ochronie wierzycieli spółek uczestniczących w podziale.

63. Podobnie, w przeciwieństwie do tego, co sugeruje sąd odsyłający, żaden przepis art. 12 szóstej dyrektywy nie uzależnia wdrożenia tych dodatkowych środków ochrony interesów wierzycieli od uprzedniego odwołania się do instrumentów przewidzianych w tej dyrektywie. W związku z tym stoję na stanowisku, że państwa członkowskie zachowują swobodę w zakresie ustanawiania mechanizmów ochrony interesów wierzycieli wykraczających poza środki wyraźnie przewidziane przez szóstą dyrektywę.

64. Tymczasem skarga pauliańska, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, różni się od instrumentów przewidzianych w szóstej dyrektywie. Nie stanowi ona środka transpozycji i może zostać wniesiona tylko w ograniczonej liczbie sytuacji [18]. Niemniej jednak skarga pauliańska, taka jak przewidziana we włoskim kodeksie cywilnym, stanowi środek ochrony praw wierzycieli, w sytuacji gdy działanie dłużnika może naruszyć ich interesy. Pozwala ona zatem na szerszą ochronę interesów wierzycieli dzielonej spółki. Moim zdaniem skarga pauliańska, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, stanowi dodatkowy środek ochrony interesów wierzycieli, którego ustanowieniu nie stoi na przeszkodzie art. 12 szóstej dyrektywy [19].

17 Nie pozostawiając jednak państwom członkowskim całkowitej swobody w zakresie ustanawiania instrumentów mających ten sam cel, co wyjaśnię bliżej w pkt 67–69 niniejszej opinii.

18 Ponieważ skuteczność wniesionej skargi pauliańskiej uzależniona jest w szczególności od tego, czy akt podziału został dokonany przez dłużnika z oszukańczym zamiarem i wyrządził szkodę wierzycielowi.

19 W tym względzie niewielkie znaczenie ma to, że skarga pauliańska dotyczy wierzytelności pochodzących sprzed podziału, zarówno wymagalnych, jak i jeszcze niewymagalnych. W obydwu przypadkach art. 12 szóstej dyrektywy pozwala, moim zdaniem, na wprowadzenie środków ochrony interesów wierzycieli.

65. Stoję więc na stanowisku, że art. 12 szóstej dyrektywy co do zasady nie stoi na przeszkodzie temu, by wierzyciele spółki dzielonej, których wierzytelności pochodzą sprzed podziału, wnosili skargę pauliańską, taką jak będąca przedmiotem postępowania głównego, po dokonaniu podziału, mimo że nie skorzystali z instrumentu ochrony przewidzianego w prawie krajowym w wykonaniu interpretowanego przepisu dyrektywy [20].

66. Pragnę jednak przedstawić w tym miejscu swoją propozycję wykładni art. 12 szóstej dyrektywy.

67. Stoję na stanowisku, że o ile państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać środki ochrony wierzycieli inne niż przewidziane w szóstej dyrektywie, to jednak środki te nie mogą zagrażać realizacji celów, do których osiągnięcia zmierza ta dyrektywa i w ten sposób osłabiać jej skuteczności.

68. W tym względzie pragnę przypomnieć, że – jak słusznie podkreśliła Komisja na rozprawie – zgodnie z art. 12 szóstej dyrektywy czytanym w świetle jej motywu ósmego jednym z celów tej dyrektywy jest zapewnienie, by wszyscy wierzyciele spółek uczestniczących w podziale byli chronieni w taki sposób, aby podział nie naruszał ich interesów. Artykuł 12 szóstej dyrektywy, który ma na celu ochronę wierzycieli spółek uczestniczących w poddziale, wydaje mi się wobec tego oparty na zasadzie równego traktowania tych wierzycieli. Ponadto z motywu jedenastego tej dyrektywy wynika, że ma ona również na celu zapewnienie pewności prawa w kontekście podziału spółek.

69. Tymczasem, jak sugeruje sąd odsyłający, nie można wykluczyć, że wytoczenie skargi pauliańskiej przez pewnych wierzycieli spółki dzielonej przeciwko spółce przejmującej może godzić w ochronę interesów innych wierzycieli, mimo że w kontekście podziału również ich interesy są objęte ochroną przewidzianą w art. 12 szóstej dyrektywy. Podobnie nie można wykluczyć, że wniesienie skargi pauliańskiej może mieć wpływ na pewność prawa w stosunkach między osobami trzecimi a spółkami uczestniczącymi w podziale. Gdyby tak było, czego sprawdzenie należy do sądu odsyłającego, wniesienie skargi pauliańskiej mogłoby zagrozić realizacji celów szóstej dyrektywy.

70. Jestem zatem zdania, że art. 12 szóstej dyrektywy co do zasady nie stoi na przeszkodzie temu, by wierzyciele spółki dzielonej, których wierzytelności pochodzą sprzed podziału, wnosili skargę pauliańską, taką jak będąca przedmiotem postępowania przed sądem krajowym, po dokonaniu podziału, mimo że nie skorzystali z instrumentu ochrony przewidzianego w prawie krajowym w wykonaniu interpretowanego przepisu dyrektywy, o ile takie powództwo nie godzi w przewidzianą w rzeczonym przepisie ochronę innych wierzycieli, czego zweryfikowanie spoczywa na sądzie odsyłającym.

2. W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego

71. Poprzez swoje drugie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający pragnie ustalić, czy pojęcie „nieważności" w rozumieniu art. 19 szóstej dyrektywy należy rozumieć w ten sposób, że obejmuje swoim zakresem również skargę pauliańską, taką jak będąca przedmiotem postępowania głównego.

20 Ponadto muszę jeszcze podkreślić, że wniesienie skargi pauliańskiej przez wierzycieli spółki dzielonej jest, moim zdaniem, w niniejszej sprawie, konieczne dla ich ochrony. Jak wyjaśniłem w pkt 51 niniejszej opinii, włoski ustawodawca pragnął poddać reżimowi ustanowionemu przez szóstą dyrektywę podział częściowy, implikujący przeniesienie części majątku dzielonej spółki na jedną tylko spółkę. Tymczasem system odpowiedzialności solidarnej przewidziany przez tę dyrektywę dla ochrony interesów wierzycieli jest reżimem odpowiedzialności solidarnej *pomiędzy spółkami będącymi beneficjentami podziału*, podczas gdy na mocy przepisów tej dyrektywy państwa członkowskie nie mają obowiązku wdrożenia odpowiedzialności solidarnej pomiędzy, z jednej strony, spółką dzieloną a, z drugiej strony, spółką przejmującą. Innymi słowy, jeżeli częściowy podział zostanie przeprowadzony na rzecz jednej tylko spółki przejmującej, jak ma to miejsce w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym, jeden z instrumentów ochrony interesów wierzycieli ustanowionych przez szóstą dyrektywę nie zadziała. Moim zdaniem skargę pauliańską można w takim konkretnym przypadku uznać za sposób złagodzenia nieskuteczności przewidzianego przez szóstą dyrektywę systemu odpowiedzialności solidarnej spółek przejmujących. Zobacz w odniesieniu do podobnej hipotezy na tle prawa francuskiego B. Lecourt, De l'utilité de l'action paulienne en droit des sociétés, w: *Aspects actuels du droit des affaires. Mélanges en l'honneur de Yves Guyon*, Paris, Dalloz 2003. Pragnę uściślić w tym względzie, że z postanowienia odsyłającego wynika, iż sądy włoskie zdają się dopuszczać w prawie włoskim rozszerzenie reżimu odpowiedzialności solidarnej i uznają odpowiedzialność solidarną spółki dzielonej i spółki przejmującej.

72. Na wstępie muszę podkreślić, że szósta dyrektywa w żaden sposób nie definiuje pojęcia „nieważności". Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału ustalenie znaczenia i zakresu pojęć, których definicji prawo Unii nie zawiera, należy dokonywać zgodnie z ich zwykłym znaczeniem w języku potocznym przy jednoczesnym uwzględnieniu kontekstu, w którym zostały one użyte, i celów uregulowania, którego są częścią [21].

73. Pojęcie „nieważności" zgodnie z jego zwykłym znaczeniem oznacza sankcję dotykającą czynności dokonanej w sposób niespełniający przesłanek jej ważności, co wiąże się z zanegowaniem bytu prawnego tej czynności ze skutkami erga omnes. Definicja ta znajduje potwierdzenie w kontekście, w jakim pojęcie „nieważności" zostało użyte w szóstej dyrektywie, oraz w celach szóstej dyrektywy w ogólności, a w szczególności w celu realizowanym przez jej art. 19.

74. Przede wszystkim art. 19 szóstej dyrektywy ustanawia restrykcyjne przesłanki obwarowujące reżim nieważności czynności podziału. W szczególności, poza skróconym terminem na wniesienie powództwa o stwierdzenie nieważności, art. 19 ust. 1 lit. b) tej dyrektywy stanowi, że nieważność podziału, który stał się skuteczny, można orzec jedynie z pewnych przyczyn, których katalog ma charakter zamknięty. Przyczyny te odnoszą się wyłącznie do niespełnienia przesłanek niezbędnych dla dokonania podziału spółki, takich jak istnienie uprzedniej kontroli sądowej lub administracyjnej legalności, przeprowadzenie względnie udokumentowanie podziału w przypisanej formie prawnej lub ważność względnie możliwość unieważnienia uchwały walnego zgromadzenia dotyczącej projektu podziału. Nieważność podziału w rozumieniu art. 19 szóstej dyrektywy jest zatem sankcją za naruszenie przesłanek obowiązujących w odniesieniu do dokonania czynności podziału spółki.

75. Ponadto art. 19 szóstej dyrektywy, który ogranicza przesłanki wytoczenia powództwa o stwierdzenie nieważności podziału, ma na celu zapewnienie pewności prawa w stosunkach zarówno pomiędzy spółkami uczestniczącymi w podziale, jak i między nimi a osobami trzecimi oraz między akcjonariuszami, co wynika z motywu jedenastego tejże dyrektywy. Można z tego wywnioskować, że nieważność podziału w rozumieniu art. 19 szóstej dyrektywy wywołuje skutki wobec każdego uczestnika obrotu prawnego (skutki erga omnes).

76. Wreszcie, art. 19 ust. 1 lit. d) szóstej dyrektywy stanowi również, że w przypadku gdy jest to możliwe, należy usunąć nieprawidłowości mogące prowadzić do unieważnienia podziału. Zarówno z celu art. 19 tej dyrektywy, jak i z ustanowionego w niej systemu wynika, że przepis ten ma przede wszystkim zapobiec pozbawieniu bytu prawnego aktu podziału, który stał się skuteczny.

77. Dodam, że taka wykładnia pojęcia „nieważności" w rozumieniu art. 19 szóstej dyrektywy jako sankcji dotykającej czynności dokonanej w sposób niespełniający przesłanek jej dokonania, co wiąże się z zanegowaniem bytu prawnego owej czynności ze skutkiem erga omnes, znajduje ponadto potwierdzenie w innych instrumentach prawa Unii, które używają pojęcia „nieważności", a w szczególności w pierwszej dyrektywie, która dotyczy nieważności spółek. Artykuł 11 akapit drugi pierwszej dyrektywy stanowi, że „[p]oza [wymienionymi] przypadkami nieważności w przypadku spółki nie można powołać się na żadną podstawę nieistnienia, nieważności bezwzględnej, względnej lub unieważnienia". Pojęcie „nieważności" w rozumieniu art. 11 akapit drugi pierwszej dyrektywy rozciąga się zatem na nieistnienie, nieważność bezwzględną, względną lub możliwość unieważnienia", przy czym wszystkie te pojęcia odnoszą się do sankcji wiążących się z zanegowaniem bytu prawnego czynności.

78. Moim zdaniem powództwo o stwierdzenie nieważności, o którym mowa w art. 19 szóstej dyrektywy, tak jak zostało ono zdefiniowane, oraz skarga pauliańska, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, nie mają ani tego samego przedmiotu, ani tych samych skutków.

21 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 12 października 2017 r., X, C-661/15, EU:C:2017:753, pkt 27; z dnia 20 września 2018 r., 2M-Locatel (C-555/17, EU:C:2018:746, pkt 36).

79. Po pierwsze sąd odsyłający precyzuje w postanowieniu odsyłającym, że art. 2901 kodeksu cywilnego przewiduje, iż wierzyciel może zażądać, aby zostały uznane za bezskuteczne wobec niego czynności rozporządzające majątkiem, którymi dłużnik wyrządza *szkodę* wierzycielowi. A zatem, o ile powództwo o stwierdzenie nieważności ma na celu wymierzenie sankcji za dokonanie podziału spółki w sposób niespełniający obowiązujących w tym zakresie przesłanek, o tyle skarga pauliańska, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, ma na celu jedynie ochronę wierzycieli, których prawa doznały uszczerbku w wyniku podziału. Po drugie, o ile powództwo o stwierdzenie nieważności pociąga za sobą pozbawienie podziału bytu prawnego i wywołuje skutki erga omnes, skarga pauliańska, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, skutkuje jedynie tym, że wobec wierzyciela nie można powoływać się na akt podziału, ponieważ podział ów jest bezskuteczny *wobec wierzyciela*, który wniósł taką skargę.

80. W związku z tym jestem zdania, że nie można mylić powództwa o stwierdzenie nieważności w rozumieniu art. 19 szóstej dyrektywy i skargi pauliańskiej, takiej jak będąca przedmiotem postępowania głównego.

81. Dodam w tym względzie, że art. 7 ust. 2 lit. m) rozporządzenia (UE) 2015/848 [22] stanowi, iż prawo państwa wszczęcia postępowania określa w szczególności zasady dotyczące nieważności lub względnej bezskuteczności czynności prawnych dokonanych ze szkodą dla ogółu wierzycieli. W takim przypadku nieważność i względna bezskuteczność czynności są traktowane na równi. Wnioskuję z tego, że gdy zamiarem prawodawcy Unii jest poddanie tym samym zasadom nieważności i względnej bezskuteczności czynności prawnych, to wyraźnie to podkreśla. Nie jest tak w przypadku art. 19 szóstej dyrektywy.

82. Ponadto zwracam również uwagę, że traktowanie skargi pauliańskiej jak powództwa o stwierdzenie nieważności w rozumieniu art. 19 szóstej dyrektywy skutkowałoby bezskutecznością wniesienia skargi pauliańskiej. Jako że skarga pauliańska nie zmierza do wymierzenia sankcji w odniesieniu do czynności dokonanie podziału spółki w sposób niespełniający obowiązujących w tym zakresie przesłanek, nie mogłaby nigdy znaleźć zastosowania do przypadków nieważności, o których mowa w art. 19 ust. 1 lit. b) szóstej dyrektywy. Wynikałoby z tego, że zgodnie z art. 19 ust. 1 lit. b) tej dyrektywy skarga pauliańska, traktowana identycznie z powództwem o stwierdzenie nieważności, nie mogłaby już zostać wniesiona po tym, jak podział stał się skuteczny. Tymczasem kwestia wytoczenia skargi pauliańskiej, która zakłada, że zostało dokonane rozporządzenie majątkiem dłużnika, powstaje siłą rzeczy dopiero po tym, jak podział stał się skuteczny. W konsekwencji instrument ten nie mógłby być wykorzystywany [23].

83. Ponadto ze względu na to, że wniesienie skargi pauliańskiej zakłada dokonanie ważnej czynności rozporządzenia majątkiem, paradoksalne byłoby uznanie tej skargi za ekwiwalent powództwa o stwierdzenie nieważności, którego celem jest właśnie wymierzenie sankcji w stosunku do czynności nieważnej.

84. Skargi pauliańskiej, takiej jak będąca przedmiotem postępowania głównego, nie można zatem traktować identycznie z powództwem o stwierdzenie nieważności w rozumieniu art. 19 szóstej dyrektywy.

85. W związku z tym uważam, że wykładni art. 19 szóstej dyrektywy należy dokonywać w ten sposób, iż nie stoi on na przeszkodzie wniesieniu skargi pauliańskiej, takiej jak będąca przedmiotem postępowania głównego, przez wierzycieli dzielonej spółki, których wierzytelności pochodzą sprzed podziału owej spółki, po dokonaniu podziału spółki, ponieważ skargi pauliańskiej nie można traktować jak powództwa o stwierdzenie nieważności w rozumieniu tej dyrektywy.

22 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. 2015, L 141, s. 19).

23 Tego rodzaju rozwiązania nie można przyjąć, w szczególności z tego względu, że skarga pauliańska może odegrać ważną rolę, gdy nie można już wykorzystać niektórych przewidzianych w prawie Unii instrumentów ochrony wierzycieli, takich jak mechanizm odpowiedzialności solidarnej spółek przejmujących.

V. Wniosek

86. W świetle powyższych rozważań proponuję zatem Trybunałowi, by na pytania prejudycjalne przedstawione przez Corte d'Appello di Napoli (sąd apelacyjny w Neapolu, Włochy) odpowiedział następująco:

1) Artykuł 12 szóstej dyrektywy Rady 82/891/EWG z dnia 17 grudnia 1982 r. wydanej na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu, dotyczącej podziału spółek akcyjnych, zmienionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/63/WE z dnia 13 listopada 2007 r., w związku z art. 21 i 22 tej samej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie temu, by wierzyciele spółki dzielonej, których wierzytelności pochodzą sprzed podziału, wnosili skargę pauliańską, taką jak będąca przedmiotem postępowania przed sądem krajowym, po dokonaniu podziału, mimo że nie skorzystali z instrumentu ochrony przewidzianego w prawie krajowym w ramach transpozycji interpretowanego przepisu dyrektywy 82/891 zmienionej dyrektywą 2007/63, w celu uzyskania stwierdzenia bezskuteczności podziału wobec nich o ile takie powództwo nie godzi w przewidzianą w rzeczonym przepisie ochronę innych wierzycieli.

2) Artykuł 19 szóstej dyrektywy 82/891 zmienionej dyrektywą 2007/63 w związku z art. 21 i 22 tej samej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie wniesieniu skargi pauliańskiej, takiej jak będąca przedmiotem postępowania głównego, przez wierzycieli dzielonej spółki, których wierzytelności pochodzą sprzed podziału owej spółki, po dokonaniu podziału spółki, ponieważ skargi pauliańskiej nie można traktować jak powództwa o stwierdzenie nieważności w rozumieniu tej dyrektywy.